

Ενσώματη μάθηση και διαδικασίες συγκρότησης των επιστημονικών εννοιών στην προσχολική εκπαίδευση

Παναγιώτης Παντίδος,
Επίκουρος Καθηγητής, Τμήμα Εκπαίδευσης και Αγωγής στην προσχολική ηλικία,
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Η βασική ιδέα στην οποία οργανώνεται η έννοια της ενσώματης μάθησης είναι ότι ο εγκέφαλος και το ανθρώπινο σώμα συγκροτούν ένα αδιαίρετο σύστημα. Η προσέγγιση αυτή για την ανθρώπινη, και όχι μόνο, νόηση προτάσσεται από τις γνωσιακές επιστήμες, όπου οι έννοιες ως νοητικά δημιουργήματα διαθέτουν και ιδιότητες του περιβάλλοντος/πλαισίου μέσω του οποίου, με αγωγό το ανθρώπινο σώμα, εισάγονται και εσωτερικεύονται στο γνωστικό σύστημα του ανθρώπου. Η θέση αυτή συνδέεται με την πραξιακή διάσταση συγκρότησης των ιδεών, καθώς το ανθρώπινο σώμα δεν είναι εκτελεστικός βραχίονας του νου, αλλά τον συνδιαμορφώνει. Σε αυτό το πλαίσιο, η μάθηση και συνεπώς και η μάθηση για έννοιες και φαινόμενα από τις φυσικές επιστήμες αποκτά (και) ενσώματο χαρακτήρα, καθώς σχετικές έρευνες τεκμηριώνουν ότι η βελτίωση στη σωματική εννοιολόγηση από τους/τις εκπαιδευόμενους/ες δηλώνει ρητά και γνωστική πρόοδο. Ειδικά για την προσχολική εκπαίδευση οι χειρονομίες μπορούν να κοινωνήσουν διαστάσεις επιστημονικών εννοιών, τις οποίες ο προφορικός λόγος δεν είναι ώριμος ακόμα να αποδώσει, ενώ αποτελούν σημαντικό εργαλείο εννοιολογικής διερεύνησης μη απτών φυσικών οντοτήτων. Η σωματική έκφραση των παιδιών μπορεί να δημιουργεί εννοιολογικές μεταφορές μεταξύ δύο καταστάσεων, να παράγει πρωτόφαντες σωματικές εικόνες ως προϊόντα μετασχηματισμού μιας αρχικής ιδέας, αλλά και να μεταβάλλει τον υλικό χώρο προσφέροντας έτσι στον/ην εκπαιδευόμενο/η διαφορετικές νοητικές εικόνες για την επεξεργασία μιας έννοιας. Επιπλέον, το ανθρώπινο σώμα λειτουργεί για τα μικρά παιδιά ως παράγοντας νοηματικής συμπλήρωσης ή/και αντίφασης σε σχέση με τον προφορικό λόγο, αλλά και με το σχέδιο/ζωγραφιές, κάτι που στην περίπτωση της αντίφασης θεωρείται ότι αποτελεί προωθητικός παράγοντας για την μάθηση. Τα παραπάνω έχουν επιδράσεις τόσο στη διδακτική διαδικασία όσο και στην εκπαιδευτική έρευνα. Ειδικά στη δεύτερη, το γεγονός ότι η ανθρώπινη δράση, διά του σώματος, αποτελεί νόηση, οδηγεί στην ανάπτυξη μεθοδολογιών στις οποίες λαμβάνεται υπόψη η πορεία της σκέψης/πράξης στον χώρο και στον χρόνο, ενώ τα ενδιάμεσα – ενδεχομένως μη συμβατά με το επιστημονικά αποδεκτό - σημεία μιας διαδικασίας φαίνεται να αποκτούν κάποια δυναμική.